

Stavovi turističkih zajednica o uključivanju lokalnog stanovništva u razvoj turizma u zaštićenim područjima prirode: primjer Regionalnog parka Mura-Drava

Attitudes of tourist boards on the involvement of local people in the development of tourism in nature protected areas: the example of the Mura-Drava Regional Park

BARBARA GOLUB, struč. spec. oec.

Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici
Matije Gupca 78
33000 Virovitica
Hrvatska
barbara.golub@yahoo.com

BOŽIDAR JAKOVIĆ, mag. oec.

Visoka škola za menadžment u turizmu i informatici u Virovitici
Matije Gupca 78
33000 Virovitica
Hrvatska
bozidar.jakovic@vsmti.hr

Prethodno priopćenje / *Preliminary communication*

UDK / UDC: 338.48:502/504> (497.5-3 Međimurje)

Primljeno / Received: 28. listopada 2019. / October 28th, 2019.

Prihvaćeno za objavu / Accepted for publishing: 15. studeni 2019. / November 15th, 2019.

Sažetak: Zaštićena područja prirode imaju dugu povijest, a tijekom ovoga stoljeća dolazi do značajnog povećanja broja i vrsta. Razlog tome je povećanje svijesti ljudi o prirodnim vrijednostima, ali i nužnost zaštite zbog eksploatacije resursa kojima su takva područja bogata. Početak razvoja turizma u zaštićenim područjima prirode vezan je uz osnivanje nacionalnih parkova te predstavlja proces povezivanja posjetitelja s prirodnom i kulturnom baštinom prostora koji se posjećuje. Njime se stvaraju brojne koristi za lokalnu zajednicu, ali i potencijalni troškovi koji, ako se njima loše upravlja, mogu imati značajne ekološke, socijalne i kulturne posljedice. Stoga je važno odrediti koje se turističke aktivnosti mogu provoditi u takvim područjima te posvetiti posebnu pažnju održivom razvoju, pogotovo kada je riječ o potrebama lokalnog stanovništva. Primjenom određenih alata održivog turizma može se potaknuti aktivno uključivanje lokalnog stanovništva u razvoj turizma u zaštićenim područjima, kao jednog od najvažnijih dionika u njegovu razvoju. U skladu s tim cilj rada je utvrđivanje mogućnosti i oblika uključivanja lokalnog stanovništva u razvoj turizma u zaštićenim područjima prirode, razlozi podržavanja turizma od lokalnog stanovništva te način njihove komunikacije s turističkim zajednicama, uz prethodni pregled važnosti njihova uključivanja.

Ključne riječi: održivi turizam, lokalno stanovništvo, lokalna zajednica, zaštićena područja prirode, Regionalni park Mura-Drava

Abstract: Protected areas of nature have a long history, and during this century there has been a significant increase in the number and species of them. The reason for this is an increase in awareness among people when it comes to natural values, but also the need for protection due to the exploitation of resources abundant in such areas. The beginning of tourism development in nature protected areas is related to the establishment of national parks and represents the process of connecting visitors with the natural and cultural heritage of the area being visited. It creates many benefits for the local community as well as potential costs that, if mismanaged, can have significant environmental, social and cultural consequences. For this reason, it is important to determine what tourism activities can be undertaken in such areas and to pay particular attention to sustainable development, especially when it comes to the needs of the local population. It is well known that the implementation of certain sustainable tourism tools can, among other things, encourage the active involvement of the local population in the development of tourism in protected areas, as one of the most important stakeholders in the development of tourism. Accordingly, the paper is designed to identify opportunities and forms of involvement of the local population in tourism development in nature protected areas, reasons for supporting the tourism by the local population and how they communicate with the tourist communities, with a preliminary overview of the importance of their involvement.

Keywords: sustainable tourism, local population, local community, nature protected areas, Mura-Drava Regional Park

1 Uvod

Zaštićena područja prirode su, osim zbog svojih prirodnih bogatstava, važna za razvoj održivog turizma na globalnoj razini. Tako se stvaraju brojne ekonomske, ekološke i socijalne koristi za sve dionike, a kvalitetnim i ispravnim upravljanjem može se izbjeći potencijalne troškove i negativne utjecaje koje turizam stvara u destinacijama masovnog turizma. Ovakav razvoj utječe i na sadašnje i buduće posjetitelje kojima se svakim dolaskom potiče ekološka svijest. Turizam u takvim područjima je proces u kojem se posjetitelji povezuju, doživljavaju i upoznaju s prirodnom i kulturnom baštinom te, kao takav, utječe na politiku i budućnost zaštićenih područja.

Uključenost lokalne zajednice u razvoj turizma je važna, ali i nužna. Lokalnom se kulturom, načinom života i tradicijom mogu privući posjetitelji, no kod takvog je razvoja potrebno podržavati želje i težnje stanovništva. Lokalne zajednice trebaju biti u potpunosti uključene u donošenje važnih odluka vezanih uz turistički razvoj jer žive unutar ili oko zaštićenog područja prirode, usko su povezane s prirodnim resursima, ali su i vlasnici zemlje na kojoj se planira razvoj turizma. Izrazito je važna i priprema stanovništva na povećan priljev posjetitelja u destinaciju kako bi se smanjili negativni utjecaji.

Regionalni park Mura-Drava jedan je od posljednjih doprirodnih riječnih sustava u srednjoj Europi te je zbog toga njegova zaštita iznimno važna. Njegova vrijednost očituje se na regionalnoj, nacionalnoj i europskoj razini s obzirom na biološku raznolikost, krajobrazu i kulturno-tradicijsku baštinu rijeka koje obuhvaća. Proteže se kroz pet hrvatskih županija te je prvi regionalni park u državi. S obzirom na to da se Regionalni park Mura-Drava većinom nalazi na ruralnom području, povezanost između lokalnog stanovništva i zaštićenog područja prirode snažno je izražena. Mnogi stanovnici iz njega crpe resurse potrebne za život i rad, kao što su voda, šume, zemlja, biljke, životinje i sl. Stoga je posebno važno sudjelovanje lokalnog stanovništva u razvoju turizma te poticanje stanovništva da se aktivno uključi u turističku djelatnost. Predmet istraživanja rada je turizam u zaštićenim područjima prirode, njegov utjecaj na lokalnu zajednicu, prirodni okoliš i ostale resurse te uključenost svih dionika u održivi razvoj turizma. Cilj rada je istaknuti važnost uključivanja lokalnog stanovništva u razvoj

turizma u zaštićenim područjima prirode, pozitivni učinci takvog sudjelovanja te utjecaj turizma na život i djelovanje lokalne zajednice.

2 Lokalna zajednica u turizmu zaštićenih područja prirode

Lokalne zajednice su realne društvene zajednice nastale radi životnih potreba ljudi u dugotrajnom samoniklom procesu. Razlikuju se od umjetno stvorenih zajednica (općina) koje nastaju uzajamnim dogovorom i služe ponajprije za obavljanje administrativno-pravnih poslova. Lokalne se zajednice ne mogu lako i jednostavno prekrojiti jer su nastale zbog ozbiljnih životnih razloga, a zato su mnogo čvršće i otpornije na promjene, mnogo kompleksnije i teže određive (Sergejev, 1978). Lokalne zajednice jedan su od primarnih resursa o kojima ovisi turizam na određenom prostoru. One su često glavni motiv za putovanje, odnosno potiču turista da iskusi njihov način života (Richards i Hall, 2000). Lokalna zajednica promatra se kao mala prostorna cjelina, odnosno homogena društvena struktura koja se odnosi na skupinu ljudi koji žive ili rade unutar istoga geografskog područja (Muganda, Sirima i Ezra, 2013). Osim teritorijalnih, lokalna zajednica podrazumijeva i socijalna obilježja, odnosno funkcionalne i psihološke veze među ljudima u jednoj zajednici. Takve se veze temelje na zadovoljavanju socijalnih potreba kao što su temeljne vrijednosti kojima se vode pripadnici određene zajednice, norme ponašanja, zajednički interesi te osjećaj pripadnosti zajednici (Sablić, 2016).

Jedan od temeljnih razloga za razmatranje turizma u kontekstu zaštićenih područja prirode je povezanost sa zajednicama koje su ili u blizini ili unutar takvih područja. Glavni ciljevi razvoja turizma su stvaranje i održavanje gospodarskih prilika, poboljšanje kvalitete života te zaštitu kulturno-povijesne i prirodne baštine. Ako je riječ o održivom turizmu, rješavaju se i mnogi gospodarski i socijalni izazovi s kojima se suočavaju lokalne i, uglavnom male, ruralne zajednice (Eagles i McCool, 2004). Uspješan razvoj turizma zahtijeva uzimanje u obzir niza međuzavisnih komponenti: zadovoljstvo turista i lokalne zajednice, zadovoljstvo nositelja ponude i očuvanost okoliša (Magaš, 2008). Primarni motiv za podupiranje turizma temeljenog na prirodi njegov je potencijal da pomogne u očuvanju prirode. To se može postići jedino ako lokalna zajednica ima održivu i adekvatnu korist od prisutnosti turizma. Zadovoljenjem potreba i želja zajednice ostvaruje se suradnja s menadžmentom zaštićenog područja što je izrazito važno za pružanje kvalitetnih turističkih usluga (Eagles, Bowman i Tao, 2001). Lokalna uključenost bitna je za turizam: lokalni ljudi, njihova kultura, okoliš, način života i tradicija važni su čimbenici koji privlače turiste u destinaciju. Stoga se u potpunosti moraju podržati potrebe i težnje lokalnog stanovništva. Pažljivo razvijeni turizam može pružiti stvarne ekonomske, ekološke i kulturne koristi zajednici. Zauzvrat, istinsko sudjelovanje zajednice može obogatiti turističko iskustvo, a dugoročna održivost turizma ovisi o podršci i uključivanju lokalne zajednice (Kilipiris, 2005). Dakle, zaštita određenog prirodnog područja ne bi trebala naštetiti ljudskim društvima, iako može zahtijevati različite kompromise, te bi se, osim spomenutih koristi, trebala brinuti za socijalnu jednakost i ljudska prava (Borrini-Feyerabend, Kothari i Oviedo, 2004).

Zaštićena područja prirode područja su posebne vrijednosti, a stanovnici koji žive u takvim područjima zahtijevaju razvoj kojim se omogućuje suvremeni način života. Zbog sukoba interesa između uprave zaštićenog područja prirode i lokalnog stanovništva, često se javljaju konfliktne situacije i nezadovoljstvo s obje strane. Slijedom toga, potrebno je pronaći mogućnosti koje će osigurati istodoban razvoj područja i očuvanje okoliša. Mnoga zaštićena područja prirode važna su, osim s ekonomske strane, i za ugrožena ljudska društva te očuvanje vrijednih mjesta (npr. sakralne turističke atrakcije koje se nalaze u takvom prirodnom okruženju) (Dudley, 2008).

Iako lokalne zajednice i menadžment u zaštićenim prirodnim područjima često nemaju jednake interese ili planove, u većini slučajeva imaju više zajedničkih stavova nego suprotnih, odnosno različitih (Bushell i Eagles, 2007). Analizirajući odnos između zaštićenog područja prirode, lokalnog

stanovništva i turizma javljaju se različite interakcije koje se odražavaju kroz različite rezultate. Najpovoljniji odnos je onaj kada sva tri sudionika (zaštićeno područje prirode, lokalno stanovništvo i turizam) imaju obostranu korist. Druga je mogućnost da jedan ili dvaju sudionika imaju korist od toga, a treći sudionik ne. I treća, posljednja mogućnost je da sva tri sudionika međusobno utječu negativno (Nepal, 2000). U nekim situacijama zaštićena područja prirode uspostavljena su na prostoru na kojem živi lokalno stanovništvo. Kako bi se izbjegle kontroverzne diskusije i donošenje teških odluka, IUCN (International Union for Conservation of Nature, Međunarodni savez za očuvanje prirode i prirodnih bogatstava) je identificirao načela koja pomažu menadžmentu i upravi u takvim situacijama, a koja su prikazana u Tablici 1. (Eagles i McCool, 2004).

Tablica 1. Vodeća načela IUCN-ove radne skupine za lokalne zajednice i zaštićena područja prirode
Izvor: prema Eagles, P. F. J. i McCool S. F. (2004, str. 139)

1.	Lokalne zajednice trebaju biti priznate kao pravedni, ravnopravni partneri u razvoju i provedbi strategija očuvanja koje utječu na njihovu zemlju, vode i druge resurse, a posebno na uspostavu i upravljanje zaštićenim područjima prirode. To bi se trebalo odnositi na sve IUCN kategorije zaštićenih područja prirode u kojima su lokalne zajednice.
2.	Sigurnost života lokalnih zajednica koje žive unutar ili oko zaštićenih područja prirode i ovisе o resursima tih područja mora biti zaštićena i poboljšana uz istovremeno osiguravanje ekološke cjelovitosti područja.
3.	Budući da mnoge lokalne zajednice imaju blisku vezu s prirodnim resursima, njihovo tradicionalno znanje o očuvanju i održivom upravljanju svojim resursima i vlastitim načinima vrednovanja biološke raznolikosti treba poštovati i koristiti u mjerama očuvanja.
4.	Sigurnost vlasništva lokalne zajednice nad zemljom, vodom i drugim resursima, popraćena odgovarajućim odgovornostima, ključna je za stvaranje i održavanje udjela u očuvanju prirodnih resursa i biološke raznolikosti.
5.	Alternativne i modificirane prakse korištenja resursa moraju se razvijati u suradnji s lokalnim zajednicama, kako bi se uhvatili ukoštac s neodrživom praksom korištenja resursa.
6.	Glavne koristi od strategija i mjera za očuvanje trebale bi se uzeti u obzir kod daljnjih mjera.
7.	Prisilno premještanje (iseljavanje) lokalnih zajednica koje imaju tradicionalna i uobičajena prava na korištenje resursa, unutar i oko zaštićenih područja, je neprihvatljivo.

Za stvaranje pozitivnih učinaka na lokalnu zajednicu potrebno je odgovarajuće upravljanje zaštićenim područjima prirode. Polazište ovoga procesa je klasifikacija konkretnog područja pod jednu od kategorija zaštićenih dijelova prirode (Dudley, 2008). Ipak, klasifikacija određenog područja kao

zaštićenog dijela prirode i određivanje njezinih formalnih geografskih granica ne znači nužno da je područje adekvatno zaštićeno (Petrić i Mandić, 2014).

Cilj uključivanja lokalne zajednice u razvoj turizma je poboljšati komunikaciju između dionika radi lakšeg donošenja odluka i održivog razvoja (Nampila, 2005). Pri tome je važno napomenuti da kod takvog sudjelovanja često dolazi do uključivanja ljudi u različita politička tijela, jer nedostatak uključivanja lokalnog stanovništva može dovesti do neuspjeha u razvoju cjelokupne zajednice (Miranda i sur., 2014). Prednost se očitava i u povećavanju kontrole nad pitanjima koja utječu na njihov život, a promiče i samopouzdanje te samosvijest (Nampila, 2005). Također, lokalna uključenost i zajedničko odlučivanje presudni su za održivi razvoj (Kilipiris, 2005).

Sudjelovanje lokalne zajednice je stvaranje demokratskog sustava i postupaka koji im omogućuju aktivno uključivanje i preuzimanje odgovornosti za vlastiti razvoj, pruža odgovornost za sebe i druge te spremnost za dijeljenje i interakciju (Sangkakorn i Suwannarat, 2013). Projekti nametnuti izvana i motivirani potragom za brzim gospodarskim rastom često nadvladavaju lokalne potrebe, uvjete i resurse te rezultiraju neprihvatljivim okolišnim i socio-kulturološkim štetama. Uključenost lokalne zajednice ključni je sudionik ili kritični dionik, među ostalim, u procesu održivog razvoja turizma (Kilipiris, 2005).

Zaštićena područja prirode trebala bi uključiti ljude, odnosno lokalno stanovništvo u svoje procese planiranja, upravljanja i donošenja odluka. U idealnom bi se slučaju slušale lokalne potrebe i brige, a postojali bi i mehanizmi za lokalno sudjelovanje. Često to nije stvarnost, stoga se pojavljuju mnoge problematične situacije. To posebno vrijedi za zaštićena područja prirode koja su stvorena bez obzira na to na koji način razvoj turizma utječe na ljude te čije je osnivanje nametnuto izvana, bez lokalnog sudjelovanja. Takva područja ne podržavaju održivi razvoj turizma kao sredstvo očuvanja što dovodi do propasti onoga što je planirano (Eagles, Bowman i Tao, 2001). Iz tog su razloga još 1991. godine IUCN, UNEP (UN Environment Programme, Program Ujedinjenih naroda za okoliš) i WWF (World Wildlife Fund, Svjetski fond za prirodu) u dokumentu *Briga za Zemlju: Strategija održivog življenja* preporučili:

- sudjelovanje građana u uspostavljanju i pregledu nacionalne politike zaštićenih područja prirode
- učinkovito sudjelovanje lokalnih zajednica u dizajnu, upravljanju i radu pojedinih zaštićenih područja prirode
- ostvarivanje profita kroz zaštićena područja prirode, vraćajući ga u investicije vezane uz upravljanje područjem i za podršku lokalnim zajednicama
- upravljanje zaštićenim područjima prirode unutar nacionalnog sustava od strane lokalne zajednice i privatnih organizacija (IUCN, UNEP i WWF, 1991.)

Usmjeravanje pozornosti na prava lokalnih zajednica i domicilnog stanovništva kod upravljanja zaštićenim područjima prirode relativno je nova aktivnost. U 19. i 20. stoljeću uspostavljena su mnoga zaštićena područja prirode na zemljištima koja su bila u zajedničkom vlasništvu lokalnih zajednica, a stanovništvo je bilo ili protjerano ili strogo ograničeno u smislu uporabe prirodnih resursa. Danas je za uspješno upravljanje zaštićenim područjem prirode neizbježna suradnja i uključivanje lokalne zajednice, štoviše, sve se više pokušavaju primijeniti nacionalni zakoni i propisi o pravima domorodačkih naroda i lokalnih zajednica (Borrini-Feyerabend, Kothari i Oviedo, 2004).

2.1 Lokalno stanovništvo i turizam u zaštićenim područjima prirode

Lokalno se stanovništvo smatra važnim dionikom u razvoju turizma na bilo kojem prostoru, pa tako i kada je riječ o zaštićenim područjima prirode. Ono je prva i glavna točka kontakta s posjetiteljima te može biti učinkovit glasnik za informiranje posjetitelja o povijesti, kulturi i posebnim značajkama područja (Eagles, Bowman i Tao, 2001). Dakle, uključenost lokalnog stanovništva u razvoj turizma ne može se zanemariti zbog njegove ključne uloge. Takvo sudjelovanje pridonosi premošćivanju jaza između menadžmenta i korištenja resursa u zaštićenom području prirode, ali i koristi učinkovitom upravljanju okolišem koje se temelji na autohtonim, lokalnim saznanjima, ekonomskom i socijalnom razvoju te stvaranju interpretativnih i na prirodi zasnovanih iskustava za turističko učenje i međukulturalno vrednovanje (Muganda, Sirima i Ezra, 2013. prema Jamal i Stronza, 2009).

Loše odluke menadžmenta i prekomjerno iskorištavanje resursa mogu dovesti do uništavanja postojećih vrijednosti u životnoj sredini lokalnog stanovništva. Takvim se narušavanjem kvalitete života gubi domicilno stanovništvo koje bi trebalo biti jedan od nositelja gospodarskog razvoja (Rudan, 2012). Kako bi se to spriječilo, važno je pružiti određene koristi lokalnom stanovništvu i/ili ublažiti štetne utjecaje turističkog razvoja na zaštićeno područje prirode. Vrsta koristi i ublažavanja razlikuje se ovisno o situaciji, no teorija je ista: suprotstavljanje razvoju turizma i sukobi koji se pojavljuju zbog takvog stava smanjit će se ako turizam u zaštićenom području prirode služi lokalnom stanovništvu, a ne nanosi štetu njihovim interesima. Neki od takvih pristupa uključuju omogućavanje lokalnom stanovništvu korištenje resursa u zaštićenom području prirode, opskrba alternativnim resursima, nova radna mjesta i ostale izravne financijske koristi, poboljšanje socioekonomskih uvjeta te pružanje naknade za gubitke nastale zbog blizine zaštićenog područja prirode (Lewis, 1996).

Odnosi i veze između lokalnog stanovništva i zaštićenih područja prirode često su teško razumljiva. Mogu se javljati i povezivati s različitim društvenim elementima (pojedinaac, kućanstvo, obitelj), ali i unutar različitih funkcionalnih područja (ekonomija, duhovnost, kvaliteta života). Kada je riječ o ekonomskom temelju za odnose između lokalnog stanovništva i turističkog razvoja u zaštićenom području prirode, važno je istaknuti četiri različite veze. Prva, najočitija veza su prihodi koje lokalna zajednica ostvaruje pri dolasku posjetitelja u turističku destinaciju, a koji utječu na ekonomsku održivost lokalne zajednice. Osim turizma, uključeni su i ostali sektori poput poljoprivrede, industrije, financijskih i pravnih usluga, rudarstva i sl. Određena zajednica može, ali ne mora biti ekonomski ovisna o turizmu koji se odvija u zaštićenom području prirode u njezinoj neposrednoj blizini. Ipak, učinak izravnih i neizravnih prihoda od turizma većinom je značajan dio lokalne ekonomije, stoga su zajednice najčešće zainteresirane za povećanje posjećenosti područja (Eagles i McCool, 2004).

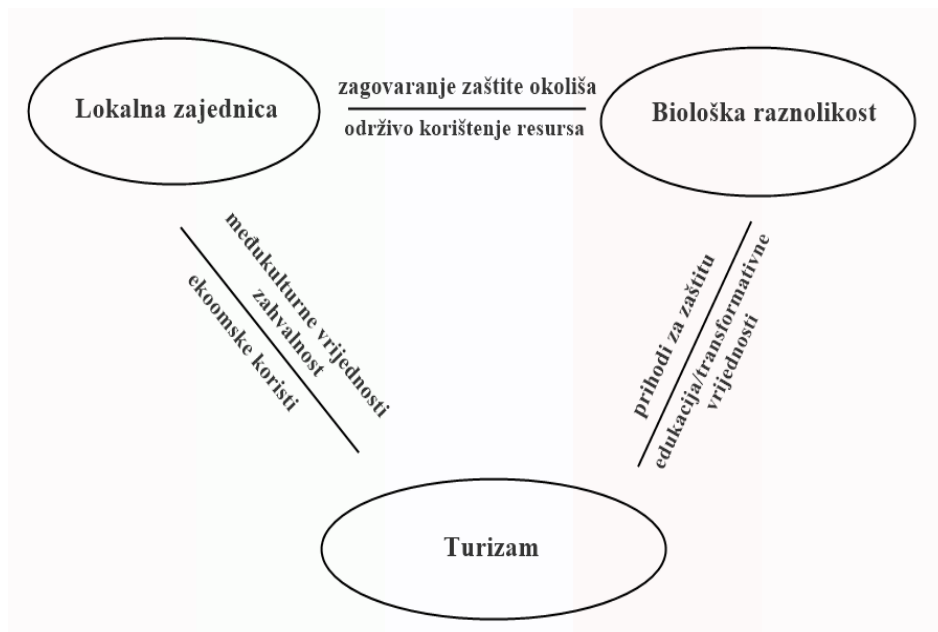
Druga ekonomska veza uključuje zaštićeno područje prirode i njegov krajolik koji služi kao „scenska pozadina“, odnosno prirodne ljepote prostora privlačan su čimbenik za investitore koji žele poslovati, ali i živjeti na mjestu u neposrednoj blizini područja koje je pod određenim stupnjem zaštite te je okruženo scenski atraktivnim krajolicima. Dakle, zaštićeno područje prirode može poboljšati ekonomsku održivost lokalne zajednice otvaranjem novih poduzeća. Iako oni nemaju izravan odnos sa zaštićenim područjem prirode, zaposlenici se njime koriste za rekreaciju i/ili odmor, što ne bi bilo da se nisu doselili u to područje (Eagles i McCool, 2004). U ovom je slučaju izrazito važan način poslovanja poduzeća koja žele poslovati u ovakvim područjima, odnosno moraju biti društveno odgovorni te poslovati u skladu s načelima održivog razvoja.

Treća veza odnosi se na ekonomske koristi lokalnog stanovništva koje se ogledaju i kroz financiranje aktivnosti upravljanja zaštićenim područjem prirode te njegova razvoja, s obzirom na to da ono dolazi izvan zajednice kroz prihode od naknada (upravne i administrativne pristojbe, koncesijska odobrenja) ili od države. Posljednja, četvrta ekonomska veza podrazumijeva sekundarnu potrošnju zaposlenika zaštićenog područja prirode i privatnih turističkih poduzeća koji borave unutar zajednice gdje ostvaruju različite troškove. S obzirom na to da takvi troškovi mogu biti veliki, zajednice se često

oslanjaju na njih (Eagles i McCool, 2004). Kao posljedica navedenih veza, lokalno stanovništvo često ima veliki interes za to kako se upravlja zaštićenim područjem prirode, ali i za posljedice takvog upravljanja koje imaju utjecaj ne samo na turizam na lokalnom području, već i na cjelokupno gospodarstvo zajednice (Eagles, Bowman, Tao, 2001).

Odnos između lokalnog stanovništva i zaštićenog područja prirode može obuhvaćati i različite društveno važne vrijednosti. Primjerice, zaštićeno područje prirode može sadržavati resurse (biljke, životinje, voda i sl.) koji su potrebni lokalnom stanovništvu za obavljanje svakodnevnih djelatnosti nužnih za život. Nadalje, stanovništvo često ima i duhovno utemeljene veze s određenim elementima koje sadrži zaštićeno područje prirode (Eagles i McCool, 2004). Također, važni povijesni događaji mogu se dogoditi unutar njegovih granica te mogu biti kulturološki važni za stanovništvo (npr. upravljanje zaštićenim ratištima Građanskog rata u SAD-u, poput Gettysburga, naglašava održavanje vegetacijskog krajolika i korištenje zemljišta kakvo je bilo u ratu) (Machlis i Field, 2000). U simbiotskom odnosu između lokalnog stanovništva i resursa zaštićenog područja prirode ili biološke raznolikosti, lokalni stanovnici djeluju kao upravitelji prirodnih resursa, a zauzvrat imaju koristi od tih područja održivom sječom, korištenjem vode i biljaka i sl. Takav odnos u kojem lokalna zajednica upotrebljava resurse može stvarati probleme kod pokušaja regulacije ili zabrane njihova korištenja. Sredstva za život zasnovana na aktivnostima kao što su sječa, stočarstvo, lov, ribolov, sakupljanje drva i sl. zahtijevaju znatne količine prirodnih resursa. Zbog toga ograničenje upotrebe može potaknuti zbnjenost i ogorčenje lokalnog stanovništva naviknutog na korištenje tih resursa. U takvim situacijama stanovništvo može postati protivnik turizma i narušiti njegovo djelovanje. Stoga se brojni dionici odlučuju na uključivanje stanovništva u procese planiranja i upravljanja, pri čemu imaju određenu kontrolu i pristup resursima koji im trebaju (Ross i Wall, 1999). Odnos lokalnog stanovništva, biološke raznolikosti i turizma prikazan je na Slici 1.

Slika 1. Odnos lokalnog stanovništva, biološke raznolikosti i turizma
Izvor: Ross, S. i Wall, G. (1999, str. 126)

Posjet zaštićenom području prirode uključuje više od samog posjeta. On podrazumijeva putovanje u i iz parka, kao i posjete i boravak u zajednicama duž puta. Razvoj turizma u zaštićenim područjima prirode zamišljen je da iskoristi takve posjete i učini ih duljim. Oni dovode do velikog broja društvenih utjecaja, od kojih su neki predviđeni, a neki nepredviđeni. Oni mogu biti pozitivni i negativni, ovisno o tome tko je pod njihovim utjecajem. Primjerice, vlasnik lokalnoga turističkog poduzeća može posjete pozitivno gledati u smislu da se generiraju prihodi što dovodi do profitabilnosti njegova poduzeća. S druge strane, lokalni stanovnici mogu smatrati da promet vezan uz turizam pridonosi zagušenim cestama te stoga turističku aktivnost doživljavaju negativno (Machlis i Field, 2000).

Budući da zaštićena područja prirode nisu prenapučena turistima, intenzitet utjecaja turizma na lokalno stanovništvo je slabiji u odnosu na onaj kod destinacija masovnog turizma. Autorica Jelinčić (2006, 165) smatra da utjecaj turizma na lokalno stanovništvo može biti dvojak: 1. „stimulira neke pozitivne osobine lokalnog ponašanja: promiče samosvijest, ponos, samopouzdanje i solidarnost među lokalnim stanovništvom; ili 2. izaziva negodovanje zbog turistove prisutnosti: vodi do osjećaja dosade, opozicije pa čak i mržnje prema turistima.“

Slijedom toga, može se zaključiti da turizam kod lokalnog stanovništva izaziva pozitivne utjecaje (ponos zbog vlastite prošlosti, tradicije, zadovoljstvo zbog razvitka mjesta i stanovništva i sl.), ali i negativne (osjećaj zauzimanja vlastitog prostora, netrpeljivost prema turistima, prometnoj gužvi i buci i sl.). Jačina navedenih utjecaja može biti raznolika, a moguće je i miješanje pozitivnih i negativnih utjecaja. Stavovima pridonose i prednosti turističkog razvoja poput povećanja dohotka stanovništva, izgradnja infrastrukture, poticanje malog poduzetništva, brendiranje destinacije te nedostaci, odnosno iseljavanje stanovništva, uništavanje prirodnih i kulturnih resursa itd. (Rudan 2012).

Stanovništvo prepoznaje raspon pozitivnih i negativnih efekata turističkog razvoja, no stupanj do kojeg su spremni tolerirati negativne efekte ovisi o njihovoj uključenosti u turističko privređivanje, duljinu stanovanja u destinaciji i njihovoj izloženosti turističkom prometu u svakodnevnom životu (Boranić Živoder, Tomljenović i Čorak, 2011).

Svaka zajednica mora odlučiti predstavljaju li takve posljedice održiv izbor u zamjenu za moguće ekonomske i socijalne koristi od turizma, a neki od tih utjecaja su komodifikacija, eksploatacija, transformacija, natjecanje, demonstracija i homogenizacija (Eagles i McCool, 2004).

U začecima istraživanja o turističkoj industriji, većina istraživačkih teorija i modela uglavnom se osvrta na posjetitelje, odnosno njihovu motivaciju, potrebe te ostale čimbenike koji se vežu uz njihovo putovanje i boravak u destinaciji. Međutim, sve ubrzanijim razvojem turizma postaje jasno da on bez podrške svih relevantnih dionika ne može biti dugoročno uspješan, a to se posebno odnosi na lokalno stanovništvo. Doxey 1975. godine predlaže jednostavan skup faza koje opisuju stav lokalnog stanovništva prema sve većem broju posjetitelja u turističkoj destinaciji (Beeton, 2006). Navedene faze detaljnije su iznesene u Tablici 2.

U ranoj fazi razvoja turizma lokalno je stanovništvo euforično te odobrava potencijalne ekonomske i socijalne koristi koje on može donijeti. Takvo stanje prelazi u apatiju, najčešće zato što se ranija očekivanja ne ostvaruju, odnosno dolazi do mnogih neugodnosti za lokalno stanovništvo (povećani broj posjetitelja uzrokuje stvaranje gužvi, gomilanje otpada itd.). U takvoj se situaciji stvara neprijateljski stav prema turistima. U posljednjoj fazi dolazi do promjene ponašanja stanovništva te izbjegavanja posjetitelja na koje se gleda kao na „izvor zla“ (Beeton, 2006). Ako se stavovi stanovništva ne uzimaju u obzir te se pokuša smanjiti priljev posjetitelja u destinaciju, očekivani ishodi mogu biti bespovratno mijenjanje okoliša te promjene resursne osnove i tipa turista (Ružić, 2016). Takve su promjene posebna prijetnja zaštićenim područjima prirode čiji su resursi nezamjenjivi, uključujući i društvene vrijednosti, odnosno lokalne stanovnike i njihov specifični način života.

Tablica 2. Faze indeksa turističke iritacije

Izvor: Beeton, S. (2006, str. 40)

Faza	Opis
Euforija	Posjetitelji i investitori su dobrodošli Entuzijazam zbog turističkog razvoja Mogućnost lokalnog participiranja Osjećaj zadovoljstva
Apatija	Osobni kontakti postaju formalniji Turisti se prihvaćaju zbog zarade Zainteresiranost za ostvarivanje profita Fokus planiranja stavlja se na marketing
Iritacija	Zabrinutost zbog sve većeg razvoja turizma Približavanje točki zasićenja Nužna ekspanzija objekata Zadiranje u lokalni način života
Antagonizam	Iritacija postaje sve otvorenija Turiste se promatra negativno, kao uzrok svih problema Borba za vlast između interesnih skupina

Razmjena i interakcija lokalnog stanovništva i posjetitelja razlikuje se s obzirom na kulturna obilježja, socioekonomska obilježja te brojnost populacije domicilnog stanovništva. Takve su razlike posebno vidljive u turizmu u manje razvijenim zemljama i autohtonim zajednicama u kojima posjetitelji imaju višu razinu obrazovanja i prihoda od zajednica u kojima borave. U takvim situacijama dolazi do „akulturacije“, odnosno korištenja elemenata druge kulture kao posljedice njihove razmjene od manje dominantne kulture. S tim u vezi poznat je i „demonstracijski efekt“ gdje mještani žele posjedovati elemente modernoga zapadnog društva, a ponašanje posjetitelja primjenjuju na sebe. U najgorem slučaju lokalno stanovništvo postaje potpuno podređeno dominantnoj strani jer se tada gubi ono što turisti žele doživjeti kada posjećuju određenu destinaciju (Sablić, 2016). Na temelju prihvaćanja, odnosno odbijanja turističkog razvoja i stvaranja turističkog proizvoda ovisi budućnost turističkog proizvoda destinacije. Zbog toga je važno naglasiti kako je lokalno stanovništvo ključna interesna skupina u razvoju turizma. Ono će u skladu sa zadovoljstvom proizašlom iz takvoga turističkog razvoja pokazivati uključenost i stvaranje doprinosa u planu razvoja turizma, a njihovo je zadovoljstvo uvjetovano kvalitetom života (Rudan, 2012).

3 Metodologija istraživanja

Povezanost lokalnog stanovništva i prirode na području Regionalnog parka Mura-Drava izražena je kroz nekoliko segmenata. Prvi segment odnosi se na prostor življenja, odnosno velik broj stanovnika živi u samom zaštićenom području prirode. Drugi segment nadovezuje se na prethodni, a podrazumijeva rad i djelatnosti stanovnika usko vezanih uz rijeke Muru i Dravu jer se uz njih nalazi plodno tlo koje se obrađuje, a time i crpe resursi iz zaštićenog područja prirode. Treći segment očituje se kroz povezanost ljudi s domom što podrazumijeva zaštitnički stav koji često može biti prepreka kod pokušaja razvoja nečega novog, u ovom slučaju turističke djelatnosti od nadležnih samouprava, turističkih zajednica i ostalih relevantnih dionika. Istraživanjem su stoga prikupljene informacije o poticanju lokalnog stanovništva da se uključi u razvoj turizma, aktivnosti koje ispitanici provode kako bi se takvo sudjelovanje ostvarilo te stupanj trenutačne uključenosti. Potrebno je uzeti u obzir navedene segmente povezanosti stanovništva sa zaštićenim područjem prirode i njihov otpor prema razvoju turizma na području Regionalnog parka Mura-Drava.

Koncepcija i problem istraživanja usmjereni su na utvrđivanje stavova, percepcije i ponašanja regionalnih i lokalnih turističkih zajednica koje djeluju na prostoru navedenoga zaštićenog područja prirode što se tiče uključenosti lokalnog stanovništva u razvoj turizma na području Regionalnog parka Mura-Drava. Osnovni cilj istraživanja je utvrditi metode i aktivnosti te stupanj uključivanja lokalnog stanovništva u razvoj turističke djelatnosti, dok svrha istraživanja upućuje na daljnje mogućnosti za suradnju između turističkih zajednica i lokalnog stanovništva te aktivnije poticanje stanovništva da sudjeluje u donošenju odluka kada je riječ o razvoju turizma na području u kojem živi. Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku lokalnih i regionalnih turističkih zajednica koje djeluju, odnosno na čijem se prostoru nalazi Regionalni park. Od ukupnog broja ispitanika (22 – 5 regionalnih i 17 lokalnih turističkih zajednica), u istraživanju je sudjelovalo 13 ispitanika (59 % od ukupnog broja).

Za potrebe provedbe planiranoga empirijskog istraživanja upotrijebljen je anketni upitnik s pitanjima zatvorenog tipa. Anketni upitnik sastoji se od pet glavnih skupina pitanja u kojima se od ispitanika zahtijevalo da Likertovom ljestvicom s pet stupnjeva intenziteta iznesu svoja mišljenja i stavove, stupanj slaganja i važnosti te značaj određenih segmenata izrazito važnih za uključivanje lokalnog stanovništva u razvoj turizma na području Regionalnog parka Mura-Drava. Pitanja su usmjerena na područje djelovanja turističkih zajednica, mogućnosti sudjelovanja i uključivanja lokalnog stanovništva u razvoj turizma, razloge podržavanja razvoja turizma, oblike komunikacije turističkih zajednica sa stanovništvom te prioritetnost pojedinih aktivnosti. Anketiranje je provedeno e-mailom i telefonom.

4 Rezultati istraživanja i diskusija

Prva skupina pitanja odnosi se na aktivnosti lokalnih i regionalnih turističkih zajednica koje su podloga za daljnje poticanje lokalnog stanovništva da se aktivno uključi u razvoj turizma. Ponuđeno je pet aktivnosti koje se odnose na promociju turizma u Regionalnom parku Mura-Drava i na projekte zaštite vrijednosti stanovništva (autohtonih proizvoda, tradicionalnih obrta i djelatnosti i sl.), a ispitanici su Likertovom ljestvicom s pet stupnjeva intenziteta ocijenili u kojoj mjeri rade na navedenim aktivnostima, u odnosu na sve ostale aktivnosti koje poduzimaju na području svojega djelovanja. Aktivnosti s pripadajućim ocjenama prikazane su u Tablici 3.

Tablica 3. Stupanj poduzimanja aktivnosti turističkih zajednica
Izvor: Autor prema provedenom istraživanju (2019)

Aktivnost	1	2	3	4	5
Promocija turizma u Regionalnom parku Mura-Drava uključuje lokalno stanovništvo.	0 0 %	1 7,7 %	5 38,5 %	3 23 %	4 30,8 %
Projekti fokusirani na suradnju između turističke zajednice i ostalih dionika na Vašem području.	0 0 %	0 0 %	1 7,7 %	4 30,8 %	8 61,5 %
Projekti fokusirani na upoznavanje lokalnog stanovništva s turističkom ponudom prostora na kojem žive.	0 0 %	0 0 %	2 15,4 %	7 53,8 %	4 30,8 %
Projekti fokusirani na zaštitu autohtonih proizvoda lokalnog stanovništva (poljoprivredni proizvodi, vina i sl.).	1 7,7 %	0 0 %	0 0 %	4 30,8 %	8 61,5 %
Projekti fokusirani na očuvanje tradicionalnih obrta i djelatnosti.	1 7,7 %	0 0 %	0 0 %	7 53,8 %	5 38,5 %

Turističke zajednice na području Regionalnog parka Mura-Drava najviše su usmjerene na projekte usredotočene na suradnju s relevantnim dionicima, poput jedinica lokalne i regionalne samouprave, javnih ustanova za zaštitu prirode i sl. te na zaštitu autohtonih proizvoda lokalnog stanovništva. Uključivanje lokalnog stanovništva u promociju turizma u Regionalnom parku Mura-Drava i projekti fokusirani na upoznavanje istih s turističkom ponudom prostora na kojem žive relativno su zastupljeni, a čak dvije turističke zajednice ne rade na projektima koji se fokusiraju na zaštitu autohtonih proizvoda i očuvanje tradicionalnih obrta i djelatnosti.

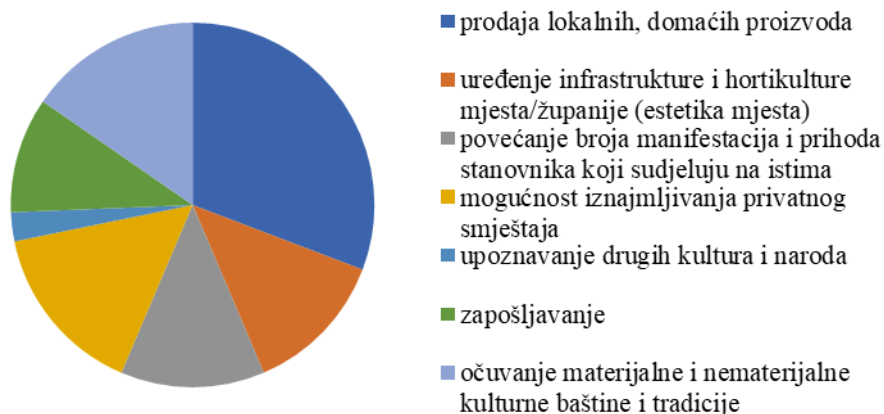
Budući da lokalno stanovništvo ovoga područja još uvijek ne prihvaća turizam kao primarnu djelatnost i izvor prihoda, od izrazite su važnosti takvi i slični projekti kojima će ih se potaknuti da aktivno sudjeluju u turističkom razvoju. Druga skupina pitanja uključuje šest izjava vezanih uz turističku politiku i potporu nadležnih institucija lokalnom stanovništvu kroz koje su ispitanici izrazili svoj stupanj slaganja, uključujući i ocjene dobivene Likertovom ljestvicom s pet stupnjeva intenziteta (Tablica 4.).

Tablica 4. Stupanj slaganja turističkih zajednica s ponuđenim izjavama
Izvor: Autor prema provedenom istraživanju (2019)

Izjava	1	2	3	4	5
Kod donošenja i kreiranja turističke politike, potrebno je konzultirati se s lokalnim stanovništvom.	0 0 %	0 0 %	2 15,4 %	6 46,2 %	5 35,5 %
Potrebno je financijski podržati i potaknuti lokalno stanovništvo kako bi se aktivno uključilo u turističku djelatnost.	0 0 %	0 0 %	0 0 %	5 38,5 %	8 61,5 %
Nacionalna turistička politika treba u većoj mjeri poticati uključivanje lokalnog stanovništva u razvoj turizma.	0 0 %	0 0 %	0 0 %	3 23,1 %	10 76,9 %
Poticanje lokalnog stanovništva od strane lokalnih i regionalnih samouprava te turističkih zajednica da se aktivno uključi u turističku djelatnost ima veći učinak od potpore s nacionalne razine.	0 0 %	0 0 %	4 30,8 %	4 30,8 %	5 38,5 %
Lokalno stanovništvo sudjeluje u stvaranju imidža Regionalnog parka Mura-Drava kao turističke destinacije.	0 0 %	2 15,4 %	3 23,1 %	3 23,1 %	5 38,5 %
Lokalno stanovništvo nije zainteresirano za razvoj turizma u Regionalnom parku Mura-Drava budući da ne prepoznaju potencijale područja i koristi koje mogu imati od turizma.	0 0 %	2 15,4 %	6 46,2 %	4 30,8 %	1 7,7 %

Većina turističkih zajednica smatra da se kod donošenja i kreiranja turističke politike potrebno konzultirati s lokalnim stanovništvom te da ga je potrebno financijski podržati i potaknuti kako bi se aktivno uključilo u turističku djelatnost. Isto tako smatraju da nacionalna turistička politika treba u većoj mjeri poticati uključivanje stanovništva u razvoj turizma, no da takvo poticanje ipak ima veći učinak od lokalnih i regionalnih samouprava i turističkih zajednica. Kada je riječ o sudjelovanju lokalnog stanovništva u stvaranju imidža Regionalnog parka Mura-Drava kao turističke destinacije, velik broj ispitanika ističe da stanovništvo nije uključeno u tu aktivnost, kao i da nije zainteresirano za razvoj turizma na tom području jer ne prepoznaje potencijale i koristi koje može imati od turizma. Nadalje, ispitanici su, između ponuđena sedam razloga podržavanja turizma lokalnog stanovništva, trebali odabrati tri najznačajnija. Pomoću Grafikona 1. prikazani su rezultati koji se odnose na treću

skupinu pitanja. Glavni razlog podržavanja turizma strane lokalnog stanovništva na području Regionalnog parka Mura-Drava, prema mišljenju turističkih zajednica, na navedenom prostoru je prodaja lokalnih, domaćih proizvoda. Osim toga, ističu se povećanje broja kulturnih manifestacija i prihoda stanovnika koji sudjeluju na njima te očuvanje materijalne i nematerijalne kulturne baštine i tradicije. Upoznavanje drugih kultura i naroda nije značajan razlog za takvu vrstu podrške, jer na prostoru istraživnog zaštićenog područja prirode još uvijek prevladavaju domaći ili posjetitelji iz već tradicionalnih emitivnih zemalja čije je karakteristike lokalno stanovništvo već upoznalo.

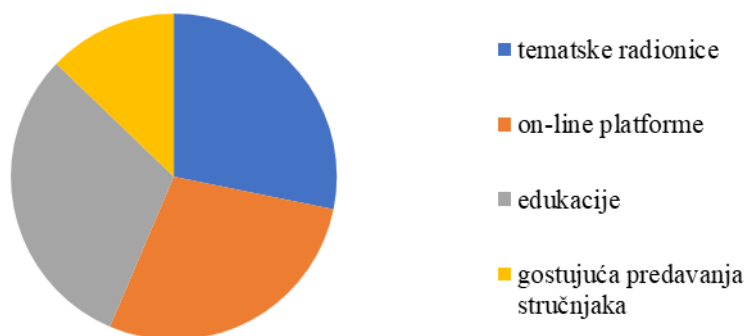
Grafikon 1. Razlozi podržavanja turizma lokalnog stanovništva na području Regionalnoga parka Mura-Drava

Izvor: Autor prema provedenom istraživanju (2019)

S obzirom na navedene skupine pitanja, moguće je zaključiti da ispitane turističke zajednice ostvaruju određeni oblik komunikacije s lokalnim stanovništvom kada je riječ o turističkom razvoju na području Regionalnoga parka Mura-Drava. Među ponuđenih pet načina komunikacije, ispitanici su izabrali tri najznačajnija što prikazuje Grafikon 2.

Grafikon 2. Načini komunikacije turističkih zajednica s lokalnim stanovništvom

Izvor: Autor prema provedenom istraživanju (2019)

Komunikacija s lokalnim stanovništvom ostvaruje se putem edukacija, tematskih radionica i online platformi (web stranice, društvene mreže), dok se stavovi i prijedlozi vezani uz razvoj turizma ne iznose na javnim tribinama koje uopće nisu zastupljene kao oblik komunikacije. Posljednja skupina pitanja odnosi se na prioritetnost pojedinih aktivnosti s namjerom uključivanja lokalnog stanovništva u razvoj turizma na području Regionalnog parka Mura-Drava. Rezultati su dobiveni Likertovom ljestvicom s pet stupnjeva intenziteta, a prikazanu su na Tablici 5.

Tablica 5. Prioritetnost pojedinih aktivnosti turističkih zajednica
Izvor: Autor prema provedenom istraživanju (2019)

Aktivnosti	1	2	3	4	5
Poticanje privatnog i neprofitnog sektora te lokalnog stanovništva u razvoju turizma.	0 0 %	0 0 %	0 0 %	5 38,5 %	8 61,5 %
Potpora i usmjeravanje javnih organizacija u stvaranju ponude i novih proizvoda privatnog sektora i lokalnog stanovništva.	0 0 %	0 0 %	0 0 %	3 23,1 %	10 76,9 %
Samostalna promocija nositelja turističke ponude Regionalnog parka Mura-Drava na ciljanom tržištu.	0 0 %	0 0 %	0 0 %	6 46,2 %	7 53,8 %
Stručno osposobljavanje lokalnog stanovništva za bavljenje turizmom, financirano javnim novcem.	0 0 %	0 0 %	1 7,7 %	2 15,4 %	10 76,9 %
Osiguravanje više sredstava iz fondova EU-a i drugih izvora po pojedinom projektu za razvoj malog poduzetništva u turizmu na području Regionalnoga parka Mura-Drava.	0 0 %	0 0 %	1 7,7 %	0 0 %	12 92,3 %
Osigurati posebna, izdašnija sredstva (mjere) za financiranje projekata poduzetnika početnika u turizmu slabije razvijenih turističkih destinacija kontinentalne Hrvatske.	0 0 %	0 0 %	1 7,7 %	0 0 %	12 92,3 %
Smanjenje negativnih društvenih i ekoloških utjecaja turizma na život lokalnog stanovništva.	0 0 %	0 0 %	1 7,7 %	3 23,1 %	9 69,2 %

Ispitanici smatraju da je poticanje privatnog i neprofitnog sektora te lokalnog stanovništva u razvoju turizma izraziti prioritet. Isto tako, ističu i važnost potpore i usmjeravanja javnih organizacija u stvaranju ponude i novih proizvoda privatnog sektora i lokalnog stanovništva, samostalne promocije nositelja turističke ponude Regionalnog parka Mura-Drava na ciljnom tržištu te stručnog osposobljavanja lokalnog stanovništva za bavljenje turizmom koje je financirano javnim novcem. Potrebno je i osigurati više sredstava iz fondova EU-a i drugih izvora po pojedinom projektu za razvoj malog poduzetništva u turizmu te posebna, izdašnija sredstva (mjere) za financiranje projekata poduzetnika početnika u turizmu slabije razvijenih turističkih destinacija kontinentalne Hrvatske. Na kraju istraživanja ispitanici su istaknuli i prioritetnost smanjenja negativnih društvenih i ekoloških utjecaja turizma na život lokalnog stanovništva.

Uzimajući u obzir rezultate provedenoga empirijskog istraživanja, može se zaključiti da lokalne i regionalne turističke zajednice koje djeluju na području Regionalnoga parka Mura-Drava prepoznaju ulogu i važnost lokalnog stanovništva u razvoju turizma. U skladu s tim, provode i aktivnosti kojima potiču stanovništvo da se aktivno uključi u turističku djelatnost. Ipak, mogućnosti za još uspješnije djelovanje na tom području postoje, a uključuju nacionalnu turističku politiku od koje ispitanici očekuju veću suradnju i angažiranost kada je riječ o poticanju lokalnog stanovništva. To se ponajprije odnosi na osiguravanje uvjeta za profitabilno poslovanje malih poduzetnika u turizmu, potrebu za educiranjem lokalnog stanovništva o turizmu te implementaciju stavova stanovništva u turističku politiku. Brojni su načini na koje je moguće integrirati lokalno stanovništvo u razvoj turizma, međutim potrebno je ispitati njihove stavove i razmišljanja vezana uz taj razvoj jer bi, u suprotnom, došlo do nezadovoljstva stanovništva, a time i do stagnacije turističkog razvoja.

5 Zaključna razmatranja

Turizam u zaštićenim područjima prirode jedan je od najbrže rastućih oblika turizma. Potražnja za takvim turističkim oblicima u stalnom je porastu, a posjetitelji se sve češće odlučuju za odmor u destinacijama koje se vode načelima održivosti kada je riječ o razvoju turizma. Osim ekonomskih, njime se ostvaruju i ekološke koristi, jer je izrazito važno očuvati postojeće resurse područja koji ga ističu na turističkom tržištu. Stvaraju se i sociokulturne koristi što se posebno odnosi na lokalnu zajednicu koja se smatra glavnim dionikom u turističkom razvoju. Bez nje je takav razvoj gotovo nemoguć, stoga je uključivanje lokalne zajednice u planiranje, upravljanje i razvoj turizmom u zaštićenim područjima prirode nužno. Doprinos koji ona daje je nenadomjestiv i nezamjenjiv, a privlačna snaga lokalnog stanovništva ogleda se kroz specifičnu kulturu, tradiciju i običaje koji sami po sebi mogu biti turistički proizvod. Kako bi to bilo ostvarivo, važno je da menadžment i ostali dionici koji razvijaju turizam poštuju prava i kulturu lokalnog stanovništva te da ona ni u jednom stupnju razvoja ne budu ugrožena.

Zaštićeno područje prirode koje se ističe kada je riječ o povezanosti lokalnog stanovništva i prirodnog okoliša je Regionalni park Mura-Drava. Iako je turizam na navedenom području tek u začetku, uključivanje lokalnog stanovništva u njegov razvoj je neizbježno. Dionici koji djeluju na tom području različitim projektima potiču stanovništvo da se aktivno uključi u turističku djelatnost, ali i u planiranje i donošenje turističke politike. Zbog svojih bioloških i krajobraznih vrijednosti, Regionalni park Mura-Drava može stvoriti zavidan imidž na turističkom tržištu, a karakteristike lokalnog stanovništva, tradicionalni obrti i djelatnosti, gastronomija i način života koji ga razlikuju od ostalih destinacija, pomažu u tom stvaranju i pozicioniraju.

Istraživanjem je potvrđeno da turističke zajednice koje djeluju na prostoru Regionalnog parka Mura-Drava svojim aktivnostima i djelovanjem nastoje uključiti lokalno stanovništvo u razvoj turizma.

Izrazito su zastupljeni projekti usredotočeni na suradnju s relevantnim dionicima, na zaštitu autohtonih proizvoda lokalnog stanovništva te na očuvanje tradicionalnih obrta i djelatnosti. Nadalje, utvrđena je potreba veće financijske potpore u smislu poticaja lokalnog stanovništva za aktivno uključivanje u razvoj turizma te da se kod donošenja i kreiranja turističke politike potrebno dogovarati s njima. Kada je riječ o nacionalnoj turističkoj politici, očekuju se snažnije poticanje za uključivanje stanovništva u turistički razvoj, iako ono ima veći učinak kada je usmjereno od lokalnih i regionalnih samouprava i turističkih zajednica. Izrazito je važno sudjelovanje lokalnog stanovništva u stvaranju imidža Regionalnog parka Mura-Drava koje nije dovoljno zastupljeno, a jedan od glavnih razloga je njihova nezainteresiranost za razvoj turizma na tom području jer ne prepoznaju potencijale i moguće koristi poput prodaje lokalnih, domaćih proizvoda, povećanje prihoda sudjelovanjem na manifestacijama te očuvanje materijale i nematerijalne kulturne baštine i tradicije. Informacije se od lokalnog stanovništva prikupljaju na edukacijama, tematskim radionicama i online platformama. Kada je riječ o prioritetnim aktivnostima turističkih zajednica, ističu se poticanje privatnog i neprofitnog sektora te lokalnog stanovništva, potpora i usmjeravanje javnih organizacija u stvaranju ponude i novih proizvoda, samostalna promocija nositelja turističke ponude Regionalnog parka Mura-Drava na ciljnom tržištu te stručno osposobljavanje stanovništva za bavljenje turizmom. Mogućnosti za daljnji razvoj turizma i uključivanje lokalnog stanovništva ogledaju se u osiguravanju sredstava iz fondova EU-a i drugih izvora, izdašnjim sredstvima za financiranje projekata poduzetnika početnika, ali i smanjenju negativnih društvenih i ekoloških utjecaja turizma na život lokalnog stanovništva. Moguća ograničenja istraživanja vezana su uz nepristupanje pojedinih turističkih zajednica istraživanju čime nije stvorena potpuna slika o njihovoj ulozi kod uključivanja lokalnog stanovništva u razvoj turizma na području Regionalnog parka Mura-Drava. Unatoč tome, dobiveni rezultati daju saznanja o suradnji između dvaju važnih dionika za razvoj turizma, no važno je istaknuti potrebu za ispitivanjem lokalnog stanovništva kako bi se utvrdili i njihovi stavovi koji trebaju biti temelj za buduća istraživanja.

Literatura

- Beeton, S. (2006). *Community development through tourism*, Landlinks Press, Collingwood.
- Boranić Živoder, S., Tomljenović, R., Čorak, S. (2011). *Suradnja interesnih skupina u turističkim destinacijama*, u: S. Čorak (ur.), *Izazovi upravljanja turizmom*, Institut za turizam, Zagreb.
- Borrini-Feyerabend, G., Kothari, A., Oviedo, G. (2004). *Indigenous and Local Communities and Protected Areas*, IUCN Gland, Cambridge.
- Bushell, R., Eagles, P. F. J. (2007). *Tourism and Protected Areas: Benefits Beyond Boundaries*, CABI, UK.
- Dudley, N. (2008). *Guidelines for Applying Protected Area Management Categories*, IUCN, Gland.
- Eagles, P. F. J., Bowman, M. E., Tao, T. C.-H. (2001). *Guidelines for Tourism in Park and Protected Areas of East Asia*, Gland, IUCN, Cambridge.
- Eagles, P. F. J., McCool, S. F. (2004). *Tourism in National Parks and Protected Areas: Planning and Management*, CABI, New York.
- IUCN, UNEP, WWF (1991). *Caring for Earth: A Strategy for Sustainable Living*. Dostupno na: www.portals.iucn.org/library/efiles/documents/cfe-003.pdf (pristupljeno 15. srpnja 2019.)

- Jamal, T., Stronza, A. (2009). Collaboration theory and tourism practice in protected areas: Stakeholders, structuring and sustainability, *Journal of Sustainable Tourism*, 17(2), 169-190
- Jelinčić, D. A. (2006). Turizam vs. Identitet: globalizacija i tradicija, *Etnološka istraživanja*, 1, 161-207.
- Kilipiris, F. (2005). Uključivanje lokalne zajednice u održivi razvoj turizma, *Tourism and hospitality management*, 11(2) 27-39
- Lewis, C. (1996). *Managing conflicts in protected areas*. Gland, Cambridge: IUCN
- Machlis, G. E., Field, D. (2000). *National Parks and Rural Development: Practice And Policy in the United States*, Island Press, Washington, DC.
- Magaš, D. (2008). Destination Management – Models and Techniques, *Tourism and hospitality management*, 14(1), 211-214.
- Miranda, J. J., Corral, L., Blackman, A., Asner, G. P., Lima, E. (2014). Effects of Protected Areas on Forest Cover Change and Local Communities: Evidence from the Peruvian Amazon, *SSRN Electronic Journal*. Dostupno na: www.papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2537829 (13.7.2019.)
- Muganda, M., Sirima, A., Ezra, P. (2013). The Role of Local Communities in Tourism Development: Grassroots Perspectives from Tanzania, *Journal of human ecology*, 41(1), 53-66.
- Nampila, T. (2005). Assessing community participation—the Huidare informal settlement. University of Stellenbosch. Dostupno na: www.scholar.sun.ac.za/handle/10019.1/2238 (pristupljeno 13. srpnja 2019.)
- Nepal, S. K. (2000). Tourism, national parks and local communities. U: Butler, R. W. and Boyd, S. W. (ur.), *Tourism and National Parks: Issues and Implications*, 73-94, Wiley. Chichester.
- Petrić, L., Mandić, A. (2014). Visitor Management Tools for Protected Areas Focused on Sustainable Tourism Development: The Croatian Experience. *Environmental engineering and management journal*, 13(6), 1483-1495.
- Richards, G., Hall, D. (2000). *Tourism and Sustainable Community Development*, Routledge, London.
- Ross, S., Wall, G. (1999). Ecotourism: towards congruence between theory and practice, *Tourism management*, 20 (1), 123-132.
- Rudan, E. (2012). Uloga lokalnog stanovništva razvoju turizma destinacije, *Tranzicija*, 14(29), 58-67.
- Ružić, V. (2011). Marketing zaštićenog područja – studija slučaja: Nacionalni park Plitvička jezera. U: Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu 2(2), 77-83.
- Sablić, M. (2016). Uloga lokalne zajednice u turističkom razvoju: studija slučaja otok Vis, diplomski rad, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet, Split. Dostupno na: www.zir.nsk.hr/islandora/object/efst:622 (pristupljeno 2. lipnja 2019.)
- Sangkakorn, K., Suwannarat, S. (2013). Local People Participation in Tourism Development: The Case Study of Chiang Mai, Conference Paper, The 2nd Conference on Asian Economic Development, Chiang Mai. Dostupno na: www.researchgate.net/publication/260312061_Local_People_Participation_in_Tourism_Development_The_Case_Study_of (pristupljeno 15. srpnja 2019.)

Sergejev, D. (1978). Što je lokalna zajednica (komuna)?, *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, 59-60, 91-98.